



### Наталія Мирошніченко

кандидатка юридичних наук, доцентка,  
заслужена юристка України,  
професорка кафедри кримінального права  
Національного університету “Одеська юридична академія”  
(Одеса, Україна)  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3693-6815>  
mir.job2021@gmail.com

### Людмила Абакіна-Пілявська

кандидатка юридичних наук, доцентка, адвокатка,  
доцентка кафедри кримінального права  
Національного університету “Одеська юридична академія”  
(Одеса, Україна)  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0724-1678>  
mila01020304@gmail.com



УДК 343.359.3

## ВИДИ КОНТРАБАНДИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНІ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу поняття контрабанди, предметів цього кримінального правопорушення та визначення його видів з урахуванням наукової спадщини видатного вченого в галузі кримінального права, талановитого педагога та організатора вищої юридичної освіти в Україні професора В. Сташиса. Вказується, що контрабанда – це незаконне переміщення через державний кордон товарів або інших предметів.

Метою цієї статті є визначення видів контрабанди в сучасному кримінальному праві та законодавстві України, їх ознаки та загальної характеристики.

Установлено, що основні види контрабанди охоплюють товарну контрабанду (з ухиленням від мит), контрабанду зброї та наркотиків, а також культурних цінностей, сильнодіючих речовин і фінансову контрабанду. Кримінально-правова характеристика цього кримінального правопорушення визначається законодавством країни і охоплює об'єкти посягання, суб'єкт кримінального правопорушення, а також санкції, які можуть варіюватися залежно від виду і тяжкості діяння.

Зауважено, що актуальність розгляду проблем боротьби з контрабандою кримінально-правовими засобами зумовлена тим, що ця діяльність набула в Україні масштабів масового негативного явища, що становить реальну загрозу важливим економічним інтересам держави, і набуває дедалі більш організованих форм. Для правильної кваліфікації діяння як контрабанди важливо розуміти значення всіх ознак складу цього кримінального правопорушення та її видів, що відповідає певним нормам чинного Кримінального кодексу України (КК України).

Запропоновано класифікацію контрабанди за різними критеріями: за предметом, за легальністю переміщуваних товарів (предметів); за типом переміщуваних товарів (предметів);

за стороною, якій завдається шкода; за типом незаконної операції; за метою незаконного переміщення; за способом вчинення; за рівнем небезпечності діяння. Зауважується, що родовим об'єктом більшості складів контрабанди виступають суспільні відносини у сфері забезпечення системи правового регулювання господарської діяльності та нормального функціонування економіки, тоді як родовим об'єктом діяння, передбаченого ст. 305 КК України, є народне здоров'я. Висловлюється пропозиція щодо вилучення зі ст. 201 КК України отруйних і сильнодіючих речовин і перенесення їх у ст. 305 КК України; узгодження змісту диспозицій статей 201<sup>3</sup> і 201<sup>4</sup> КК України за рахунок уточнення, про які товари йдеться.

Ключові слова: контрабанда; митний кордон; склад кримінального правопорушення; об'єкт кримінального правопорушення; предмет кримінального правопорушення; класифікація кримінальних правопорушень; кваліфікація; суспільна небезпека видів контрабанди.

Процес глобалізації справив значний вплив на сучасний світ, активним учасником якого виступає й Україна, міжнародна політика якої орієнтована на побудову довірчих, рівноправних і водночас довгострокових відносин, що дають змогу укласти економічно вигідні угоди. Наша держава, будуючи ринкову економіку та взаємодіючи з іншими учасниками ринку, зіткнулася з проблемою безконтрольного переміщення речей, перенесення яких порушує вимоги чинного законодавства. Подібного роду дії осіб, що порушують законодавство, отримали назву “контрабанда”.

Під контрабандою загалом прийнято розуміти таємне перевезення товарів та інших предметів через кордон. Останнім часом ця деструктивна практика стає дедалі більш поширеною, її способи вдосконалюються та модифікуються з точки зору організаційно-технічного характеру так стрімко, що інколи правові заходи не встигають одночасно реагувати. Це дає підстави визначити наукові пошуки у сфері наукової розробки контрабанди актуальними та такими, що відповідають сучасним потребам кримінально-правової науки.

Варто зауважити, що питання контрабанди завжди цікавили науковців і неодноразово виступали предметом їхніх наукових доробок. Так, дослідженням цього виду кримінальних правопорушень займалися В. Сташис, В. Навроцький, О. Дудоров, М. Мельник, М. Хавронюк, В. Грищук, І. Митрофанов, Д. Олійник, А. Музика, С. Сорока та ін.

Метою цієї статті є визначення видів контрабанди в сучасному кримінальному праві та законодавстві України, їх ознаки та загальної характеристики.

Контрабанда належить до одного з тих кримінальних правопорушень, які з'явилися в законодавстві дуже давно й зазнали численних змін за формою, але не за суттю. За роки існування складу контрабанди її сутність зводилася до незаконного переміщення через кордон певних предметів. Залежно від особливостей економічної та пов'язаної з нею кримінально-правової політики змінювалося коло предметів, за переміщення яких установлювалася кримінальна відповідальність. Змінювалося і саме розуміння кордону як конструктивної ознаки складу кримінально караного діяння.

Відповідно до чинних приписів кримінального закону України контрабанда являє собою ‘переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю’<sup>1</sup> тих чи інших визначених предметів.

Контрабанда як склад кримінального правопорушення належить до кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Як слушно зазначав професор В. Сташис,

КК України забезпечує відповідність положень кримінального законодавства умовам перехідної економіки від планово-адміністративної до ринкової. Тому особливе місце в ньому посідає розділ VII “Злочини у сфері господарської діяльності”, оскільки в ньому найбільшою мірою відображено негативні явища, що супроводжують процеси економічних реформ в Україні, боротьба з якими потребує рішучого застосування кримінально-правових засобів<sup>2</sup>.

У своїх наукових працях професор В. Сташис зауважував, що

законодавче визначення злочину повинно ґрунтуватися не тільки на формальній, а передусім на матеріальній його ознаці – суспільній небезпечності вчиненого особою діяння. Тому в основу класифікації злочинів має бути покладений ступінь їх тяжкості, формальним показником якого є санкція статті, що передбачена за злочин відповідної тяжкості в Особливій частині КК<sup>3</sup>.

Своєю чергою під контрабандою слід розуміти умисне переміщення предметів контрабанди поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом, установленим для нього, і без виконання митних формальностей або переміщення предметів контрабанди з незаконним звільненням від митного контролю<sup>4</sup>. З цього випливає, що обов’язковими ознаками контрабанди завжди є місце вчинення кримінального правопорушення, тобто митний кордон, та предмет.

Так, діяння вважається закінченим з моменту незаконного переміщення предметів контрабанди через митний кордон України. Замах на контрабанду має місце, якщо її предмети виявлені до переміщення через митний кордон України (під час огляду або перегляду товарів, транспортних засобів, ручної поклажі, багажу або особистого огляду тощо). Незаконне переміщення на територію України (тобто ввезення на її територію) предметів контрабанди, виявлених під час митного контролю, утворює закінчений склад цього кримінального правопорушення.

<sup>1</sup> Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131.

<sup>2</sup> В Сташис, ‘Основні новели нового Кримінального кодексу України’ [2003] 2–3(33–34) Вісник Академії правових наук України 612–626.

<sup>3</sup> В Сташис, *Вибрані праці* (В Тацій, В Борисов, Л Демидова (уклад); В Тацій (ред), Право 2015) 1184.

<sup>4</sup> *Кримінальне право України: Загальна частина: підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти* (М Бажанов, В Сташис, В Тацій (ред), Юрінком Інтер, Право 2002) 416.

Передусім треба визначитися з предметом, який є структурною частиною об'єкта, і лише після цього можливо визначити об'єкт та визначити статтю Кримінального кодексу України (далі – КК України)<sup>5</sup> для кваліфікації кримінального правопорушення (контрабанди).

До предметів необхідно відносити певні речі матеріального світу. Таке рішення зумовлене тим, що законодавець найчастіше вказує саме на певні речі, а точніше, їх ознаки, властивості при описі того або іншого правопорушення. У статтях, що встановлюють відповідальність за контрабанду, вказується предмет (певні речі). Оскільки предметом може виступати лише певна річ, то він завжди є речовою (матеріальною) ознакою кримінального правопорушення. Крім того, предмет – це така ознака, яка може бути вказана безпосередньо в самому кримінальному законі, визначаючи її обов'язковою ознакою складу діяння. У цьому випадку він виступає як необхідна ознака складу контрабанди.

За результатами комплексного аналізу чинних приписів КК України забороненим переміщенням через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю є переміщення:

- культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (ст. 201);
- лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних і рідкісних порід дерев, необроблених лісоматеріалів; інших лісоматеріалів, заборонених до вивезення за межі митної території України (ст. 201<sup>1</sup>);
- товарів, крім підакцизних товарів та електричної енергії (ст. 201<sup>3</sup>);
- підакцизних товарів, крім електричної енергії (ст. 201<sup>4</sup>);
- наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305).

Як бачимо, склади кримінальних правопорушень, які забороняють контрабанду тих чи інших предметів здебільшого відносять до кримінально протиправних посягань у сфері господарської діяльності, окрім контрабанди предметів, визначених у диспозиції ст. 305 КК України, що відповідно потребує певного узгодження<sup>6</sup>. Так, дійсно, родовим об'єктом більшості складів контрабанди виступають суспільні відносини у сфері забезпечення системи правового регулювання господарської діяльності та нормального

<sup>5</sup> Кримінальний кодекс України (н 1).

<sup>6</sup> Н Мирошниченко, 'Кваліфікація контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів' [2012] 46 Актуальні проблеми держави і права 304–309.

функціонування економіки, тоді як родовим об'єктом діяння, передбаченого ст. 305 КК України, є народне здоров'я<sup>7</sup>.

Вважаємо за необхідне узгодити ці норми КК України. Передусім слід вилучити зі ст. 201 КК України отруйні та сильнодіючі речовини і перенести їх у ст. 305 КК України. Незаконні дії з отруйними та сильнодіючими речовинами також посягають на здоров'я населення. У розділі 13 Особливої частини КК України є декілька статей, у яких зазначено цей предмет, а саме статті 306, 321 КК України. Перевезення, пересилання отруйних і сильнодіючих речовин кваліфікується за ст. 321 КК України, тому й контрабанда таких речовин повинна бути передбачена у розділі 13 КК України в ст. 305 КК України. Також треба узгодити зміст диспозицій статей 201<sup>3</sup> і 201<sup>4</sup> КК України. Необхідно уточнити, про які товари йдеться у ст. 201<sup>3</sup> КК України.

Отже, процес кваліфікації суспільно небезпечного діяння за об'єктом припускає з'ясування питань про те, які суспільні відносини постраждали або могли постраждати в результаті вчиненого діяння, а також які кримінально-правові норми Кримінального кодексу охороняють ці об'єкти.

Установлення й визначення об'єкта протиправного посягання – це тільки один з етапів кримінально-правової кваліфікації. Як зазначалося, кваліфікація означає знаходження, зіставлення й установлення тотожності всіх елементів і ознак складу кримінального правопорушення певного виду. Одним лише вирішенням питання про об'єкти та предмети не може завершитися процес кримінально-правової кваліфікації, тому що об'єкт і предмет не можуть бути єдиним критерієм кваліфікації й розмежування кримінальних правопорушень.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення – це зовнішня сторона суспільно небезпечного посягання, що характеризується суспільно небезпечним діянням, наслідками, причинним зв'язком між ними, вчиненими в певних умовах, місці й часі.

При виявленні кримінального правопорушення насамперед установлюються його об'єктивні ознаки: конкретний акт поведінки суб'єкта у вигляді дії або бездіяльності, який завжди вчиняється в певній об'єктивній обстановці, у певному місці й у певний час. Цей акт поведінки завжди відбувається у відповідний спосіб.

Викладене дає підстави зробити висновок, що об'єктивна сторона – це зовнішня сторона кримінального правопорушення, яка характеризується суспільно небезпечним діянням (дією або бездіяльністю), суспільно небезпечними наслідками, причинним зв'язком між діянням і суспільно небезпечними наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом, а також засобами вчинення кримінального правопорушення.

<sup>7</sup> Ю Данилевська, А Данилевський, 'Кримінально-правова характеристика злочину, передбаченого ст. 305 КК України' [2023] 4(82) Держава та регіони. Серія: Право 241–247.

Об'єктивна сторона контрабанди виражається в незаконному переміщенні товарів через митний кордон України, поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Під переміщенням товарів слід розуміти ввезення товарів на митну територію України, вивезення з цієї території чи переміщення їх митною територією України транзитом. Переміщення предметів поза митним контролем означає, що вони переміщалися поза місцем розташування митного кордону, не під час здійснення митного оформлення, або з використанням незаконного звільнення від митного кордону внаслідок зловживання службовим становищем службовими особами митного органу. Переміщення предметів з приховуванням від митного контролю може здійснюватися з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення контрабандних товарів, шляхом змінення вигляду товарів, або з наданням митному органу підроблених документів. Під переміщенням слід розуміти ввезення товарів на митну територію України, вивезення з цієї території на підставі підроблених (фальсифікованих) документів для переміщення товарів. Для кваліфікації контрабанди важливе значення мають не тільки певні дії, а також засоби, способи та місце вчинення кримінальних правопорушень. Контрабанда вважається закінченим кримінальним правопорушенням з моменту незаконного перетинання певних предметів через митний кордон України. Місцем вчинення контрабанди є митний кордон<sup>8</sup>. Митний кордон – це межі митної території України. Митний кордон збігається з державним кордоном України або з межами територій спеціальних митних зон.

Отже, об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення являє собою характеристику передбачених кримінальним законом зовнішніх ознак кримінально протиправного діяння. Ознаки об'єктивної сторони складу мають значення для розмежування багатьох кримінальних правопорушень, але передусім тих, що посягають на той самий об'єкт. У статтях про контрабанду звертається увага також на розміри контрабандного товару (значний, великий, особливо великий). У остаточному підсумку, завдяки встановленню всіх об'єктивних і суб'єктивних ознак складу можлива правильна кваліфікація кримінального правопорушення.

Суб'єктом контрабанди є завжди фізична осудна особа, яка досягла відповідного віку кримінальної відповідальності, а у випадку окремих кваліфікованих складів – може бути спеціальний суб'єкт (службова особа). Слід відмітити, що суб'єктом цього кримінального правопорушення може бути не лише громадянин України, а й іноземець чи особа без громадянства. Водночас суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом. Зазвичай такий суб'єкт має корисливі мотиви, однак на кваліфікацію це не впливає.

<sup>8</sup> Кримінальне право України. Особлива частина: підручник (В Сташис, В Тацій (ред), 4-те вид., Право 2010) 608.

Окрім того, контрабанду як вид кримінального правопорушення слід поділяти за її предметом, можна визначати також й інші критерії для її поділу. Наприклад:

- за легальністю переміщуваних товарів (предметів): “біла” – незаконне переміщення вільних в обігу та переміщенні товарів (предметів); “сіра” – незаконне переміщення вільних в обігу, але обмежених у переміщенні товарів (предметів); “чорна” – незаконне переміщення обмежених або заборонених у переміщенні та обігу товарів (предметів);

- за типом переміщуваних товарів (предметів): військова контрабанда – переміщення зброї, боєприпасів, інших товарів і предметів військового призначення державі, що бере участь у військовому конфлікті, від держави або інших осіб, які в силу свого нейтрального або іншого статусу не мають на це права; економічна (товарна і грошова) контрабанда – переміщення товарів або інших економічних благ в обхід митних платежів; екологічна контрабанда – переміщення об’єктів рослинного або тваринного світу, водних біологічних ресурсів тощо; контрабанда предметів, вилучених з обігу (наркотиків, зброї, радіоактивних матеріалів); контрабанда предметів мистецтва;

- за стороною, якій завдається шкода: що завдає шкоди державі, з якої здійснюється незаконне переміщення; що завдає шкоди державі, в яку здійснюється незаконне переміщення; що завдає шкоди державам, з яких і в які здійснюється незаконне переміщення; що завдає шкоди третій державі (або державам), яка не є стороною незаконного переміщення;

- за типом незаконної операції: незаконне ввезення; незаконне вивезення; незаконний транзит; незаконне неповернення;

- за метою незаконного переміщення: забезпечення переміщення предметів через кордон з огляду на те, що заборонено: обіг даних предметів; переміщення даних предметів через кордон; переміщення через кордон певної кількості предметів; приховування належності переміщуваних предметів суб’єкту, оскільки: дані предмети були отримані злочинним шляхом; суб’єкту заборонено обіг (переміщення) даних предметів;

- за способом вчинення: переміщення товарів або інших предметів поза встановленими місцями або в не встановлений час роботи митних органів у цих місцях; переміщення товарів або інших предметів з приховуванням від митного контролю; переміщення товарів або інших предметів з недостовірним декларуванням або недекларуванням товарів; переміщення товарів або інших предметів з використанням документів, що містять недостовірні відомості про товари або інші предмети, та (або) з використанням підроблених або таких, що віднесені до інших товарів або інших предметів, засобів ідентифікації; замах на зазначені переміщення;

- за ступенем небезпечності діяння: адміністративне та кримінальне правопорушення.

Схожими з контрабандою за об'єктивною стороною є склади кримінальних правопорушень, передбачені статтями 300 і 301 КК України, але вони містяться в іншому розділі КК України (розділ 12). Стаття 300 КК України передбачає кримінальну відповідальність ввезення в Україну творів, що пропагують культ насильства і жорстокості. Стаття 301 передбачає відповідальність за ввезення в Україну творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру. Ці види кримінальних правопорушень відрізняються від контрабанди за об'єктом та предметом.

Висновки. Отже, у широкому сенсі під контрабандою можна розуміти будь-яке незаконне ввезення та вивезення товарів та інших предметів через митний кордон. З позиції права контрабанда – це незаконне переміщення товарів та інших предметів через митний кордон, що відповідає критеріям, визначеним у відповідних нормах кримінального закону. До видів незаконного переміщення відносять переміщення поза встановленими місцями; в не встановлений час роботи митних органів у цих місцях; з приховуванням від митного контролю; з недостовірним декларуванням або з недекларуванням; з використанням документів, що містять недостовірні відомості. Незаконне переміщення можливе у двох формах – вивезення та ввезення. Момент закінчення при цьому повинен бути різним: при ввезенні товарів – фактичне перетинання митного кордону, а при вивезенні – подання митної декларації або інша дія, безпосередньо спрямована на реалізацію наміру вивезти заборонені предмети.

Кримінально правова відповідальність за контрабанду передбачена в ряді статей КК України, серед яких є загальні норми та спеціальні. При конкуренції цих норм виникають спірні питання щодо кваліфікації. Особливістю цих норм є така обставина, що основна їх відмінність полягає у відмінності за предметом. Тому вважаємо, що необхідно скоротити кількість статей про контрабанду в КК України та узгодити їхній зміст.

## REFERENCES

### Bibliography

#### *Edited books*

1. *Kryminalne pravo Ukrainy: Osoblyva chastyna: pidruchnyk* (V Stashis, V Tatsiy (red), 4-te vyd., Pravo 2010) (in Ukrainian).
2. *Kryminalne pravo Ukrainy: Zahalna chastyna: Pidruchnyk dlia studentiv yuryd. spets. vyshch. zakladiv osvity* (M Bazhanov, V Stashis, V Tatsiy (red), Yurinkom Inter, Pravo 2002) (in Ukrainian).
3. Stashis V, *Vybrani pratsi* (V Tatsiy, V Borysov, L Demydova (uklad); V Tatsiy (red), Pravo 2015) (in Ukrainian).

#### *Journal articles*

4. Danylevska Yu, Danylevskiy A, 'Kryminalno-pravova kharakterystyka zlochynu, peredbachenoho st. 305 KК Ukrainy' [2023] 4(82) Derzhava ta rehiony. Serii: Pravo 241–247 (in Ukrainian).

5. Myroshnychenko N, 'Kvalifikatsiia kontrabandy narkotychnykh zasobiv, psykhotropnykh rechovyn, yikh analohiv, prekursoriv abo falsyfikovanykh likarskykh zasobiv' [2012] 46 Aktualni problemy derzhavy i prava 304–309 (in Ukrainian).
6. Stashis V, 'Osnovni novely novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrainy' [2003] 2–3(33–34) Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy 612–626 (in Ukrainian).

Natalia Miroshnichenko  
Lyudmila Abakina-Pilyavskaya

### TYPES OF SMUGGLING IN UKRAINIAN CRIMINAL LAW

**ABSTRACT.** The article is devoted to the analysis of the concept of smuggling, the objects of this criminal offense, and the definition of its types, taking into account the scientific legacy of the outstanding scholar in the field of criminal law, talented teacher, and organizer of higher legal education in Ukraine, Professor V. Stashis. It is noted that smuggling is the illegal movement of goods or other items across the state border.

The purpose of this article is to define the types of smuggling in modern criminal law and legislation of Ukraine, their signs and general characteristics.

It has been established that the main types of smuggling include goods (with evasion of customs duties), weapons and drugs, as well as cultural values, potent substances, and financial smuggling. The criminal law characteristics are determined by the country's legislation and include the objects of the offense, the subject of the criminal offense, and the sanctions, which may vary depending on the type and severity of the offense.

It has been noted that the relevance of addressing the problems of combating smuggling by criminal law means is due to the fact that this activity has now become a widespread negative phenomenon in Ukraine, posing a real threat to the important economic interests of the state and taking on increasingly organized forms. In order to correctly classify an act as smuggling, it is important to understand the meaning of all the elements of this criminal offense and its types, which correspond to certain norms of the current Criminal Code of Ukraine.

The article proposes a classification of smuggling according to various criteria: by subject matter, by the legality of the goods (items) being transported, by the type of goods (items) being transported, by the party suffering damage, by the type of illegal operation, by the purpose of the illegal transportation, by the method of commission, and by the level of danger of the act. It is noted that the generic object of most smuggling offenses is social relations in the sphere of ensuring the legal regulation of economic activity and the normal functioning of the economy, while the generic object of the offense provided for in Article 305 of the Criminal Code of Ukraine is public health. A proposal is made to remove "poisonous and potent substances" from Article 201 of the Criminal Code of Ukraine and transfer them to Article 305 of the Criminal Code of Ukraine; to harmonize the content of the provisions of Articles 201<sup>3</sup> and 201<sup>4</sup> of the Criminal Code of Ukraine by specifying which goods are referred to.

**KEYWORDS:** smuggling; customs border; criminal offense; elements of a criminal offense; subject of a criminal offense; classification of criminal offenses; qualification; public danger.